GESTIONAREA ȘI CONSERVAREA FONDULUI FORESTIER ÎN RSS MOLDOVENEASCĂ (1950-1960)

MANAGEMENT AND CONSERVATION OF FORESTRY IN THE MOLDOVA SSR (1950-1960)

CZU: 94(478)″1950/1960″:630*9 **https://doi.org/10.59295/spd2024u.07**

Cătălina FRANGOPOL,
ORCID: 0000-0001-5864-9521
e-mail: catalina.tudor@mail.ru
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *The study examines the evolution of environmental protection legislation and regulations in the Republic of Moldova during the 1950s and 1960s, together with the creation of an appropriate administrative infrastructure. The research attempts to clarify the difficulties encountered in the implementation of this legislative framework in the context of the continuous aggravation of environmental problems. The challenges identified stem from the negligence of central and local authorities, economic structures, as well as the shortage of qualified specialists and the non-existence of a developed environmental culture. Areas of concern include forest management, forest stock and forest resources.*

Keywords*: forest fund, forest management, forest resources.*
Cuvinte-cheie: *fond forestier, gestionarea pădurilor, resurse forestiere.*

INTRODUCERE

Pădurea, ca element esențial al peisajului natural și ca resursă valoroasă, a reprezentat întotdeauna un aspect semnificativ în dezvoltarea societăților umane. În cadrul Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești (RSSM), politica privind gestionarea și conservarea fondului forestier a avut o influență semnificativă asupra evoluției socio-economice și a mediului înconjurător. De-a lungul decadelor, politica forestieră a fost subiectul unor transformări semnificative, reflectând atât schimbările politice, cât și abordările în evoluția conștiinței privind conservarea resurselor naturale. În timp ce pădurile au fost exploatate pentru resursele lor, ele au fost, în același timp, protejate și valorificate ca elemente esențiale ale patrimoniului natural și cultural al RSS Moldovenești. Acest articol examinează politica statului în domeniul pădurilor în RSS Moldovenească, începând cu primele decenii ale secolului XX și continuând cu perioada postbelică și perioada sovietică, și evidențiază modul în care aceasta a influențat dezvoltarea economică, conservarea biodiversității și relația dintre comunitățile locale și mediul înconjurător.

MATERIALE ȘI METODE

Studiul acestui subiect s-a bazat pe cercetarea materialelor teoretice, documentelor, articolelor, lucrărilor de sinteză și a materialelor din presa vremii care au servit drept suport pentru aplicarea metodelor de cercetare în investigația inițială pentru cunoașterea modului de gestionare a fondului forestier în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească (RSSM) în perioada 1950 – 1960. Principalele metode utilizate în cercetare au fost: metoda analizei istorice, metoda comparativ-istorică, metoda inducției și deducției, metoda analizei și sintezei, metoda analizei critice, metoda abordării interdisciplinare, metoda retrospectivă, care au contribuit la asigurarea unui suport metodologic coerent al articolului.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

În cadrul Bazei Moldovenești de Cercetări Științifice a Academiei de Științe a URSS, care a fost înființată în 1946, au fost create și funcționau mai multe sectoare dedicate studierii științelor naturii și ale Terrei. Aceste sectoare acopereau domenii precum geologia, botanica, pedologia, zoologia, viticultura și pomicultura, economia și geografia, energetică, precum și Stațiunea Seismologică, contribuind la dezvoltarea cunoștințelor și eforturile de protejare a mediului în RSS Moldovenească. Însă din cauza insuficienței specialiștilor în domeniu și a suportului logistic, activitatea acestor structuri științifice, dar și a Comisiei pentru ocrotirea naturii a fost una ineficientă, în asemenea condiții ele n-au reușit să întreprindă nimic concret în sfera protecției mediului. Îngrijorat de evoluția negativă a situației ecologice în Republica Moldovenească și cu o profundă preocupare pentru conservarea naturii, Muzeul Republican de Studiere a Ținutului Natal a demarat [1], în anul 1948, o inițiativă privind protejarea mediului și crearea rezervațiilor naturale. În aceste eforturi, cercetătorii de la Filiala Moldovenească a Academiei de Științe a URSS au adus o contribuție semnificativă. Inițial, o parte a cercetătorilor științifici de la muzeu și de la instituțiile specializate ale Filialei Moldovenești a Academiei de Științe a URSS s-au implicat în identificarea și studiul monumentelor naturii din RSS Moldovenească [2]. Printre cei care au desfășurat o activitate notabilă în acest domeniu se numără I. Suhov, Z. Suhova, V. Andreev, T. Gheideman, V. Verina, L. Nicolaev, G. Uspenschii, și alții. În scopul coordonării cercetărilor științifice privind protecția mediului, în luna mai a anului 1957, a fost constituită Comisia pentru Conservarea Naturii în cadrul Prezidiului Filialei Moldovenești a Academiei de Științe a URSS. Această comisie a avut un rol esențial în implementarea obiectivelor legate de restaurarea și protecția mediului în Republica Moldovenească. Un șir de recomandări ale Comisiei, prezentate spre examinare guvernului şi altor autorități publice centrale ale republicii, au fost acceptate și incluse în legislația ecologică republicană. În activitatea sa Comisia pentru ocrotirea naturii a Prezidiului Filialei Moldovenești a AȘ a URSS a depășit cadrul republican, stabilind relații de colaborare cu instituții similare din fostele republici ale URSS, implicându-se în organizarea și desfășurarea a mai multor foruri unionale privind mediul: Georgia – 1958, Lituania – 1959, Tadjikistan – 1960, RSFSR – 1961, RSSM – 1962 [3]. La consfătuiri

participau nu doar reprezentanţii comisiilor de protecţie a naturii din republicile unionale, dar şi colaboratori ai ministerelor și departamentelor guvernamentale, ai instituţiilor de profil, preocupate de protecţia şi exploatarea resurselor naturale. În cadrul acestor consfătuiri se audiau și se discutau rapoartele privind starea mediului în republicile unionale, se atrăgea atenţie asupra organizării eficiente a exploatării şi utilizării raționale resurselor naturale, stabilirii și promovării relaţiilor de conlucrare cu organele responsabile de exploatarea resurselor, precum și asupra oportunității cercetărilor ecologice [5]. La asemenea foruri, de asemenea, se formulau diferite propuneri legislative de conținut ecologic pentru completarea legislației și chiar pentru a fi introduse în Constituția URSS, se argumenta oportunitatea propagării cunoştinţelor ecologice şi dezvoltării învăţământului ecologic [4]. În același timp, se punea baza pentru dezvoltarea legislației ecologice la nivelul republicii. Au fost adoptate numeroase acte legislative și reglementări cu scopul de a contracara degradarea mediului și de a îmbunătăți starea acestuia în diferite sfere ale activității umane, unde se înregistra o agravare a situației ecologice.

Printre cele mai semnificate acte legislative și normative în domeniul ecologiei putem enumera:

- Legea Despre protecţia naturii şi folosirea raţională a resurselor din 16 ianuarie 1959;
- Legea Cu privire la ameliorarea gestionării gospodăriei din 15 februarie 1960;
- Legea Privind măsurile urgente de protecţie a solului de efectele eroziunii, provocate de vânt şi apă în RSSM din 15 mai 1967;
- Hotărârea Consiliului de Miniştri nr. 271 din 5 iunie 1958, Despre protecţia fondurilor naturale de eroziune în RSSM;
- Hotărârea Consiliului de Miniştri nr. 64 din 13 februarie 1959 Cu privire la măsurile de consolidare și dezvoltare a gospodăriei silvice și cultivarea fâșiilor forestiere de protecție în RSSM ș.a. [3]

Este important de menționat că în perioada regimului sovietic, cadrul juridic al republicilor unionale a fost stabilit și dezvoltat pe baza unui cadru juridic unional comun. În conformitate cu practica legislației din fosta URSS, o lege similară a fost adoptată în toate republicile unionale, printre care se numără Azerbaidjan, Armenia, Belarus, Georgia, Letonia, Lituania, Moldova, Estonia, Tadjikistan, Uzbekistan, Ucraina, Federația Rusă, Kazahstan, Kirghizia, Turkmenia. Legea privind protecția naturii și utilizarea rațională a resurselor în RSS Moldovenească reglementa responsabilitățile și activitățile organismelor abilitate în domeniul protecției mediului. Protecția statului acoperea o gamă largă de aspecte, inclusiv solurile, subsolurile, pădurile, speciile rare din regnul vegetal și animal, resursele acvatice, monumentele naturale și obiectele de interes științific, precum și atmosfera. Filiala Moldovenească a Academiei de Științe a URSS și Ministerul Agriculturii erau responsabile pentru dezvoltarea metodelor de exploatare rațională și regenerare a resurselor naturale, cercetarea științifică aferentă și problemele legate de protecția acestora. La nivelul regiunilor republicii, responsabilitatea pentru protecția mediului era distribuită consiliilor sătești, orășenești, organizațiilor de stat, societăților

civile, fermelor de stat, fermelor colective și altor entități. Răspândirea ideilor ecologice devenea o prioritate pentru instituțiile de învățământ de toate nivelurile și specializările, precum și pentru ministerele și departamentele din republică. Cu toate acestea, punerea în aplicare a legislației privind protecția mediului a întâmpinat dificultăți semnificative. În 1960, secretarul științific al Prezidiului Filialei Moldovenești a Academiei de Științe a URSS și președintele Comisiei pentru Protecția Mediului, A. Odud, a constatat că prevederile legii erau aplicate în mod nesatisfăcător, cu toate că au fost luate anumite măsuri în acest sens. La sfârșitul anilor ’50, un subiect care a generat ample dezbateri se referă la forma instituțională pentru gestionarea și coordonarea activităților legate de protecția mediului și a resurselor naturale la nivelul republicii. Oportunitatea creării unui astfel de organism era determinată de situația alarmantă în acest domeniu. Discuțiile au fost inițiate de reprezentatului organului unional V. P. Ţepleaev, care, în toamna 1959, a declarat că protecţia mediului trebuie să constituie o sarcină a unei instituţii speciale subordonată Consiliul de Miniştri al RSSM [6]. Din ordonanţa Consiliului de Miniştri al RSSM, Comisia privind protecţia mediului a Prezidiumului Filialei Moldoveneşti a Academiei de Ştiinţe a URSS şi Comitetul de Stat pentru Planificare al RSSM au analizat situația în sfera protecției mediului și elaborat proiectul de hotărâre respectiv, fiind propuse măsuri pentru ameliorarea situației și optimizarea sistemului de administrare a domeniului. S-a constatat că evoluția nefavorabilă a situației în domeniul protecției mediului era rezultatul dispersării resurselor financiare, materiale și umane, eforturilor și a structurilor abilitate/implicate în administrarea și realizarea măsurilor de protecție a mediului și monitorizarea acestuia. Astfel, responsabilitatea pentru protecția vegetației, a faunei și a calității aerului era în grija Direcției Generale a Gospodăriei Silvice și a Protecției Naturii. Protejarea solurilor și a terenurilor de pășune era atribuită Ministerului Agriculturii. Gestionarea și protejarea resurselor acvatice erau de competența Comitetului Gospodăriei Acvatice și a Protecției Resurselor Acvatice. În ceea ce privește resursele minerale, acestea erau supravegheate de Departamentul Geologie și Protecție a Resurselor Minerale. Calitatea apei și a aerului era monitorizată de Serviciul Sanitaro-Epidemiologic al Ministerului Sănătății al RSSM. Între 1953 și 1957, ca urmare a mișcărilor de teren, suprafața râpelor s-a extins cu aproximativ 18.000 de hectare. Solurile spălate și-au pierdut fertilitatea, ceea ce a dus la scăderea producției agricole. Pentru a corecta situația, s-au utilizat cantități semnificative de îngrășăminte. Republica a trebuit să importe anual aproximativ 60.000 de tone de îngrășăminte minerale. Eroziunea era provocată şi de aratul incorect a suprafeţelor priporoase. În același context, în anii ’50, N. Dimo exprima îngrijorarea sa cu privire la dezvoltarea insuficientă a pedologiei în RSSM și sublinia că cercetările privind solurile din Moldova erau la un nivel inferior comparativ cu cele efectuate în regiunile de tundră din nordul Rusiei. După ce a fost creat Institutul de Pedologie, Agrochimie și Ameliorare al Filialei Moldovenești a AȘ URSS (1953) și Catedra de pedologie la USM, s-au creat premise pentru cercetarea complexă a solului, fiind elaborate şi primele hărţi privind solul localităţilor care erau transmise gospodăriilor agricole pentru organizarea agrară a terenurilor. Contribuția In-

stitutului de Geologie și Materiale de Construcție (înființat în 1957, ulterior redenumit Institutul de Geologie și Materiale Utile în 1958) al Filialei Moldovenești a AȘ URSS a fost semnificativă la dezvoltarea cercetărilor terestre [8]. Acest institut a elaborat hărți geologice pentru 23 de raioane din Republica Moldova și a propus măsuri pentru utilizarea terenurilor în agricultură, în funcție de calitatea fizică și chimică a solului. Primele legi cu caracter ecologic în RSSM au fost cele referitoare la protecția solului. Hotărârea Consiliului de Miniștri al RSSM nr. 271 din 5 iunie 1958 a abordat problema protecției fondurilor naturale împotriva eroziunii în RSSM, în timp ce hotărârea cu numărul 64 din 13 februarie 1959 s-a referit la măsurile pentru consolidarea și dezvoltarea gospodăriei silvice și a fâșiilor forestiere de protecție în RSSM [8]. Ministerul Agriculturii, autoritățile raionale, colhozurile și sovhozurile au fost însărcinate cu aplicarea acestor măsuri pentru combaterea eroziunii solului și alunecărilor de teren, precum și pentru plantarea fâșiilor verzi pe marginea drumurilor, râpelor și pe terenurile neproductive. Cu toate că până la sfârșitul anilor ‘50 au fost plantați 50 000 ha de fâșii forestiere, ritmul de plantare era considerat nesatisfăcător. În acest context, anumite raioane, cum ar fi Lazo, Edineț și Rezina, au fost criticate pentru inactivitate, necunoașterea reliefului localităților, lipsa schemelor de lucrări agricole și de arat a câmpurilor. În majoritatea raioanelor republicii, s-au comis erori în ceea ce privește terasarea versanților. În a doua jumătate a anilor ’50, din inițiativa lui N. Dimo a fost organizată Staţia de cercetare împotriva eroziunii în frunte cu Mark Zaslavschi, prin concursul căreia au început să fie implementate lucrări de ameliorare a solului – de drenare a apelor subterane, reglare a scurgerii apei, construirea zidurilor de sprijin, plantări forestiere de protecție [3].

În anii ‘50-’60, agricultura în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească a cunoscut o dezvoltare intensivă. Pentru a obține randamente ridicate, s-au utilizat pe scară largă substanțe chimice, precum îngrășămintele chimice, erbicidele, fungicidele, insecticidele, regulatorii de creștere a plantelor și pesticidele. Utilizarea masivă a acestor substanțe a generat numeroase efecte negative. Din punct de vedere ecologic, această practică a dus la epuizarea fertilității solului, răspândirea organismelor patogene din deșeurile animale și poluarea apei potabile prin exportul pesticidelor și azotului în apele costiere și subterane. De asemenea, a contribuit la eroziunea solului și distrugerea habitatelor naturale, reducând semnificativ biodiversitatea. De la înființarea Direcției Generale a Gospodăriei Silvice și Protecției Mediului, aceasta a desfășurat, în limita resurselor disponibile, activități de identificare și evidențiere a obiectelor naturale. În colaborare cu Comisia pentru Protecția Mediului a Academiei de Științe a RSS Moldovenești, au fost elaborate fișe de identificare pentru arborii declarați monumente ale naturii. Statul a acordat protecție și speciilor de arbori de importanță semnificativă pentru economia națională, precum nucul și fagul. Problema defrișării masive a nucilor a fost semnalată de Direcția Gospodăriei Silvice și Protecției Mediului către guvernul republicii, care, prin decizia sa din 21 martie 1961, a interzis tăierea plantațiilor de nuci și a arborilor izolați. Fagul era considerat un arbore deosebit de important pentru pădurile din Moldova [8]. Un interes deosebit pentru comunitatea științifică și pentru mediul înconjurător

a prezentat relieful Moldovei, care este bogat în obiecte geologice și paleontologice. Printre acestea se numără văgăunile pitorești, văile și peisajele râurilor (Nistru, Răut, Racoveț), stratificările recifurilor, stâncile toltrote, peșterile și groturile etc. La sfârșitul anilor ’50, Institutul de Geologie și Materiale Utile al Filialei Moldovenești a AȘ URSS a recomandat de mai multe ori guvernului să protejeze și să creeze rezervații naturale pentru o serie de monumente ale naturii. Din păcate, autoritățile publice centrale și locale și structurile economice vedeau obiectele geologice și paleontologice doar dintr-o perspectivă economică, neglijând valoarea lor estetică, culturală, naturală, cognitivă, sanitară și igienică. În unele raioane, cum ar fi Telenești, Otaci și Fălești, nu existau nici măcar liste ale obiectelor care ar fi putut să intre în patrimoniul natural național. Erau frecvente situațiile în care gospodăriile agricole și persoanele particulare făceau săpături arbitrare în carierele din raioanele Cimișlia, Ocnița și altele asemenea, afectând astfel descoperirile paleontologice. În această perioadă, s-au dezvoltat principiile fundamentale ale protecției mediului și au fost stabilite bazele legislative pentru gestionarea mediului înconjurător. Aceste schimbări au avut loc la intersecția anilor ’50 și ’60 și au implicat adoptarea unui set de acte legislative și normative care abordau politica ecologică în general, precum și în contexte specifice pentru fiecare ramură industrială. În paralel, s-au conturat structuri instituționale pentru gestionarea aspectelor ecologice [1]. În aceeași perioadă, cercetările în domeniul protecției mediului începeau să capete notorietate. Comisia de protecție a mediului a fost implicată în această sferă și a colaborat cu mai multe instituții științifice și catedre universitare. Cu toate acestea, resursele financiare limitate, deficiențele în alocarea resurselor materiale și umane, precum și predominanța intereselor economice asupra celor ecologice au redus impactul pozitiv al acestor eforturi. Au fost dese cazurile în care legislația privind protecția mediului a fost ignorată, încălcată sau chiar boicotată. Acest lucru se datora, în parte, lipsei de conștientizare ecologică a factorilor de decizie la nivel central și local, a conducătorilor unităților economice și a populației în general. În faza sa incipientă, cadrul ecologic a realizat progrese semnificative în identificarea, inventarierea și protejarea monumentelor naturale, înființarea rezervațiilor naturale și peisagistice și a inițiat cercetări științifice ample privind ecologia și protecția mediului [2].

CONCLUZII

Pădurea, ca element vital al peisajului natural și resursă valoroasă, a avut o influență semnificativă asupra evoluției societăților umane, inclusiv în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească (RSSM). Politica privind gestionarea și conservarea fondului forestier în această regiune a avut consecințe majore asupra dezvoltării socio-economice și a mediului înconjurător. De-a lungul decadelor, politica forestieră a fost supusă unor transformări importante, reflectând atât schimbările politice, cât și evoluțiile în conștiința conservării resurselor naturale. Dezvoltarea intensivă a economiei în RSSM, împreună cu implementarea planurilor cincinale și exploatarea maximă a resurselor naturale, a provocat daune grave mediului. Naționalizarea proprietății și constrângerile economi-

ce asupra forței de muncă au generat o atitudine iresponsabilă față de averea comună și mediul înconjurător. În anii '50-'60, problemele ecologice s-au agravat, iar semnele degradării biosferei au devenit din ce în ce mai evidente. Poluarea bazinelor de apă, degradarea calității aerului, defrișările masive, dispariția speciilor rare, colmatarea râurilor și lacurilor, dispariția izvoarelor, intensificarea secetelor, eroziunea solului și salinizarea terenurilor au fost fenomene alarmante. În această perioadă, se sublinia din ce în ce mai mult necesitatea protejării mediului odată cu creșterea exploatării resurselor. Deși în anii '60 s-a instituit protecția speciei de fag, incompetența autorităților a condus la daune semnificative. Problemele legate de defrișările masive ale ulmilor și utilizarea abuzivă a pesticidelor au avut un impact negativ asupra mediului, afectând microclimatul, regimul hidric al râurilor și nivelul apelor subterane. Interesul științific și ecologic pentru relieful Moldovei, bogat în obiecte geologice și paleontologice, a fost adesea subminat. În ciuda recomandărilor Institutului de Geologie și Materiale Utile pentru protejarea monumentelor naturale, autoritățile au tratat frecvent aceste obiective doar dintr-o perspectivă economică, neglijându-le valoarea estetică, culturală, naturală și cognitivă.

REFERINȚE

1. Creşterea continuă a producţiei era lozinca mobilizatoare a clasei muncitoare. Rezultatele muncii erau apreciate după cantitatea fizică realizată (producţia pe stoc) şi nu după calitatea lor.
2. VIZER B., Economia şi starea socială a populaţiei din Moldova anii 40-80, sec. XX. Chișinău: Ştiinţa, 2012, p. 12, 13.
3. ПОКРОВСКИЙ В., V-е Всесоюзное совещание по охране природы. În: «Зоологический журнал», 1963, том. 42, вып. 3, с. 477.
4. Ibidem
5. КРУПЕНИКОВ И., Балтянский Д., op. cit., p. 100, 115-122
6. LAZU S., CIOCOI V., Protecţia naturii împotriva poluării de complexele pentru creşterea porcilor. În: *„Agricultura Moldovei", 1983, nr. 7, p. 57.* ISSN 9771857365703
7. ОДУД А., Общенародное достояние. În: «Природа», 1963, № 3, с. 66.
8. BURAC T., Despre începuturile ocrotirii naturii. În: „Agricultura Moldovei", 1987, nr. 6, p. 56.